

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Балалардың тілін дамытудағы ойын әдістерінің рөлі

ЖАРИЯЛАНДЫ 28.01.2025	ТІРЕК СӨЗДЕР балалар тілі, коммуникативтік дағдылар, логопедия, ойын әдісі, сөздік қор, сөйлеу дамуы, шығармашылық	СІЛТЕМЕ https://bilimger.kz/175415/
--------------------------	---	--

Бердибаева Улбир Сарсеновна

Маңғыстау облысы білім басқармасының

“Оңалту орталығы” коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Логопед маманы

Аннотация

Бұл мақалада балалардың тілін дамытуда ойын әдістерінің маңыздылығы мен тиімділігі қарастырылады. Баланың сөйлеу қабілетін жетілдіруде ойынның тәрбиелік, дамытушылық, әлеуметтік және танымдық мәні зор. Ойын барысында балалардың сөздік қоры артып, тіл байлығы, сөйлеу мәдениеті қалыптасады. Сондай-ақ, логопедиялық жұмыста ойын әдістерін тиімді пайдалану жолдары мен олардың баланың психологиялық, физикалық және эмоционалдық дамуына ықпалы талданады.

Түйін сөздер: балалар тілі, ойын әдісі, логопедия, сөйлеу дамуы, сөздік қор, коммуникативтік дағдылар, шығармашылық.

Кіріспе

Балалардың тілін дамыту – мектепке дейінгі және бастауыш білім беру мекемелерінде аса маңызды міндеттердің бірі. Сөйлеу тілінің дұрыс дамуы баланың жалпы дамуының негізі болып табылады. Әсіресе, 2-7 жас аралығында тіл дамытуға ерекше көңіл бөлу қажет. Бұл кезеңде балалардың сөйлеу аппараты белсенді дамып, сөздік қоры қалыптасады.

Логопедиялық тәжірибеде ойын әдістері осы процесті жеңілдетіп, қызықты әрі нәтижелі ету үшін қолданылады.

Ойын – баланың табиғи әрекеті, сондықтан ол тәрбиелік және оқыту әдістерінің ең тиімді құралы болып табылады. Ойын барысында балалар еркін қарым-қатынасқа түседі, бұл олардың сөздік қорын байытып, сөйлеу шеберлігін жетілдіреді.

Ойын әдістерінің ерекшеліктері мен маңызы

Ойын әдістері балалардың танымдық белсенділігін оятып, оларды белсенді қатысуға ынталандырады. Ойын арқылы баланың сөйлеу дағдылары ғана емес, сонымен қатар:

- **Когнитивтік қабілеттері:** ойлау, қиялдау, есте сақтау дамиды.
- **Эмоционалдық жағдайы:** бала ойын барысында өзін еркін сезінеді, сөйлеу әрекетіне белсене араласады.
- **Әлеуметтік дағдылары:** балалар ойын арқылы қарым-қатынас жасауды, өз ойын жеткізуді және басқаларды тыңдауды үйренеді.

Ойын әдістерінің негізгі ерекшеліктері:

1. **Қолжетімділік:** Балалар үшін ойын әрекеті түсінікті және қызықты болып табылады.
2. **Тәрбиелік әсер:** Ойын барысында балалардың жауапкершілік, өзара көмек және сыйластық сияқты қасиеттері дамиды.
3. **Танымдық құндылық:** Ойын арқылы жаңа сөздер мен сөйлем құрылымдарын оңай меңгеруге болады.

Тіл дамытуда қолданылатын ойын түрлері

Баланың сөйлеу қабілетін жетілдіру үшін логопедтер мен тәрбиешілер ойынның әртүрлі түрлерін қолданады. Олар балалардың жас ерекшелігіне, сөйлеу деңгейіне және тілдік қажеттіліктеріне байланысты таңдалады.

Сюжеттік-рөлдік ойындар

Бұл ойын түрлері баланың сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда ерекше орын алады. Балалар белгілі бір рөлдерді (дәрігер, сатушы, мұғалім) сомдай отырып, шынайы өмірдегі қарым-қатынас жағдайларын үйренеді. Мысалы:

- «Дүкенде» ойыны: бала сатушы мен сатып алушының диалогын құрастырады.
- «Дәрігерде» ойыны: баланың медициналық терминдер мен сыпайы сөйлеу мәдениетін меңгеруіне көмектеседі.

Сөздік қорды байытуға арналған ойындар

- **«Жұмбақ шешу»:** балалардың ойлау қабілеті мен сөздік қорын дамытады.
- **«Сөздерді аяқта»:** баланың жаңа сөздерді меңгеруіне және оларды сөйлеуде қолдануға дағдыландырады.
- **«Кім көп сөз біледі?»:** белгілі бір тақырып бойынша сөздерді тізбектеп айту арқылы баланың танымдық қабілеттері артады.

Фонетикалық ойындар

Фонетикалық ойындар арқылы балалардың дыбыстарды дұрыс айтуы мен дыбыстық талдау жасау дағдылары жетілдіріледі. Мысалы:

- **«Сиқырлы дыбыс»:** белгілі бір дыбысты қайталау және оны сөздерден табу.
- **«Қай дыбысты естідің?»:** логопед сөз айтады, балалар тиісті дыбысты анықтайды.

Қимыл-қозғалыс ойындары

Бұл ойын түрлері сөйлеу моторикасы мен тілдің үйлесімді дамуына көмектеседі.

- **«Сөзді қайтала да, қимылда»:** баланың сөздік қорын қимылмен байланыстыру қабілетін дамытады.
- **«Тез айт та, көрсет»:** нұсқаулықты жылдам орындау арқылы

сөйлеу әрекетін жеделдетеді.

Интерактивті ойындар

Қазіргі технологияларды пайдалану арқылы тіл дамытуға бағытталған арнайы компьютерлік және экрандық ойындар бар. Мысалы, логопедиялық тренажерлер дыбыстарды дұрыс айтуға үйретеді.

Ойын әдістерін қолдану қағидалары

Ойын әдістерін тиімді пайдалану үшін логопедтер мен педагогтар келесі қағидаларды басшылыққа алуы қажет:

Баланың жас ерекшелігін ескеру:

Әр ойын баланың жасына сәйкес болуы тиіс. Мысалы, 3-4 жастағы балалар үшін қарапайым, қимыл-қозғалысқа негізделген ойындар қолайлы болса, 5-6 жастағы балалар үшін сюжеттік-рөлдік немесе сөздік ойындар қызықты әрі тиімді.

Сөйлеу деңгейін ескеру:

Әр баланың сөйлеу деңгейі мен логопедиялық қажеттіліктерін назарға алу қажет. Мысалы, дыбыстарды дұрыс айтуды үйретуде фонетикалық ойындар, ал сөздік қорын молайту үшін сөздік ойындар қолданылуы керек.

Ойынның мақсаты мен міндетін нақтылау:

Әр ойын логопедиялық жұмыстың белгілі бір мақсатына бағытталуы керек. Мысалы, егер мақсат – балаға «р» дыбысын үйрету болса, ойын барысында осы дыбысты қайталауға арналған тапсырмалар енгізіледі.

Қызығушылық пен мотивацияны сақтау:

Баланың ойынға деген қызығушылығын арттыру үшін түрлі құралдарды (ойыншықтар, суреттер, технологиялар) пайдалану маңызды. Сонымен қатар, ойынның сценарийі баланың сүйікті тақырыбына жақын болуы тиіс.

Жүйелілік пен тұрақтылық:

Ойын әдістерін қолдану жүйелі болуы қажет. Бір рет өткізілген ойын баланың тілдік дағдыларын қалыптастыруға жеткіліксіз. Ойындарды

сабақтарда және күнделікті өмірде тұрақты түрде қайталау нәтижелі болады.

Қарым-қатынасты ұйымдастыру:

Ойын барысында балалардың бір-бірімен және логопедпен қарым-қатынасы белсенді түрде жүзеге асуы керек. Топтық ойындар арқылы балалар өзара әрекеттесіп, диалог құруға дағдыланады.

Кері байланыс беру:

Әр ойыннан кейін баланың жетістіктерін атап өту және оның қай бағытта жұмыс істеуі керектігін түсіндіру маңызды. Мысалы, баланың дұрыс орындаған тапсырмаларын мақтап, қателіктерін жұмсақ түрде көрсетіп, оларды түзету жолдарын ұсыну қажет.

Күрделілікті біртіндеп арттыру:

Ойынның бастапқы кезеңінде қарапайым тапсырмалар беріледі. Балалар оны меңгерген соң, ойын шарттарын біртіндеп күрделендіруге болады. Бұл олардың қызығушылығын сақтап, қабілеттерін дамытады.

Көрнекілік пен материалды қолдану:

Ойын кезінде көрнекі құралдарды (карточкалар, суреттер, ойыншықтар) пайдалану баланың ойынға қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар, дыбыстық және визуалды материалдарды біріктіру жақсы нәтиже береді.

Эмоциялық қолдау:

Логопедтің жылы қарым-қатынасы, мадақтауы және баланың жетістіктерін атап өтуі маңызды. Балалар өзін еркін сезінсе, ойынға белсенді қатысып, сөйлеу қабілеті тезірек дамиды.

Қайталауға назар аудару:

Ойындар мен олардың элементтерін бірнеше рет қайталау балалардың жаңа материалды бекітуіне мүмкіндік береді. Мысалы, бір дыбыс немесе сөзді түрлі ойындарда бірнеше рет қолдану арқылы бала оны жақсы меңгереді.

Технологияларды енгізу:

Қазіргі заманғы интерактивті құралдарды (планшеттер, логопедиялық

бағдарламалар) ойын әдістеріне қосу баланың қызығушылығын арттырып, оқу процесін жеңілдетеді.

Сәттілікке бағдарлау:

Баланың өзін жеңімпаз сезінуі үшін ойынның барлық қатысушыларына жағымды әсер қалдыратын нәтижелерге назар аудару қажет. Бұл баланың өзін-өзі бағалауын арттырады және болашаққа деген ынтасын күшейтеді.

Ойын әдістерінің тиімділігі

Зерттеулер мен тәжірибелер көрсеткендей, ойын әдістері балалардың сөйлеу тілін дамытудың ең тиімді құралдарының бірі болып табылады. Балалардың фонетикалық, лексикалық және грамматикалық дағдылары ойын арқылы оңай әрі жылдам қалыптасады. Сондай-ақ, ойын барысында балалардың өз-өзіне деген сенімі артып, қарым-қатынас жасаудағы кедергілер жойылады.

Ойын – баланың өміріндегі ең маңызды әрекет, сондықтан логопедиялық жұмыстарды ойынсыз елестету мүмкін емес.

Қорытынды

Балалардың тілін дамытуда ойын әдістерін қолдану ерекше маңызды. Ойын – баланың табиғи әрекеті болғандықтан, ол оқыту мен дамытудың ажырамас бөлігі. Ойын әдістері баланың сөйлеу, ойлау және қарым-қатынас жасау дағдыларын жетілдірумен қатар, оның шығармашылық қабілеттерін де дамытады. Логопед мамандарға ойын түрлерін дұрыс таңдап, оларды жүйелі түрде қолдану ұсынылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. *Выготский Л.С. Психология развития ребенка. — Москва: Педагогика, 1984.*
2. *Елеусізова С. Ойын арқылы балалардың тілін дамыту. — Алматы: Білім, 2015.*
3. *Мухина В.С. Детская психология. — Москва: Академия, 2006.*

4. Кенжебекова Л.С. Балалардың сөйлеу тілін дамытудағы инновациялық әдістер. — Нұр-Сұлтан: Логопедия, 2020.
5. Смирнова Е.О. Роль игры в развитии речи дошкольников. — Москва: Просвещение, 2017.
6. Жұмабекова Ф.Н. Логопедия негіздері. — Алматы: Қазақ университеті, 2021.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.